

Оксана ЧОРНА

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

e-mail: chornaoksana@kpmu.edu.ua; ORCID: 0000-0002-9235-189X

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ЯК СКЛАДОВОЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У статті висвітлюються питання організації безпечного освітнього середовища, оскільки заклади освіти повинні створювати такі умови, щоб кожен здобувач освіти міг вільно розвиватися та навчатися. Пожежна безпека в закладі освіти забезпечується шляхом проведення організаційних і практичних заходів та використання технічних засобів, спрямованих на запобігання пожежам, забезпечення безпеки учасників освітнього процесу, зниження можливих майнових втрат і зменшення негативних наслідків у разі їх виникнення, створення умов для успішного гасіння пожеж. У закладах освіти організовується проведення занять з питань пожежної безпеки, запобігання ризикам, пов'язаним із вибухонебезпечними чи підозрілими предметами, та з правил поводження з такими предметами, практичних тренувань щодо дій у разі оголошення сигналу тривоги, загрози виникнення надзвичайної ситуації, пожежі.

Визначено основні аспекти підготовки майбутнього вчителя до організації безпечного освітнього середовища, оскільки це є важливим елементом педагогічної освіти. Процес підготовки майбутнього вчителя з основ пожежної безпеки включає як теоретичну підготовку, так і розвиток практичних навичок, необхідних для забезпечення фізичної, психологічної та емоційної безпеки учнів. Особлива увага приділяється вивченню питань пожежної безпеки у закладах освіти, організації протипожежного режиму, інструктажів та навчань, способам і засобам гасіння пожеж.

Ключові слова: безпека, освітнє середовище, пожежна безпека, інструкція, надзвичайна ситуація, евакуація, законодавство.

Постановка проблеми. Безпечне освітнє середовище – це умови, які сприяють фізичному, емоційному та соціальному благополуччю усіх учасників освітнього процесу. Ці умови охоплює не лише фізичну безпеку, а й захист від психологічного та емоційного стресу. Важливо, щоб заклади освіти створювали такі умови, щоб кожен здобувач освіти міг вільно розвиватися та навчатися. Основні складові безпечного освітнього середовища включають [7]:

- фізичну безпеку: забезпечення безпечної та здорової інфраструктури, включаючи стійкі будівлі, безпечне освітнє обладнання та приміщення, захист від травмувань та негативних фізичних впливів;
- психологічну безпеку: створення позитивного психосоціального середовища, підтримку емоційного благополуччя та допомогу здобувачам освіти у подоланні стресу та труднощів;
- соціальна безпека: передбачення заходів протидії булінгу, дискримінації та інших форм негативної соціальної поведінки, створення інклюзивного середовища;
- забезпечення прав та свобод: гарантування прав та свобод учасників освітнього процесу, захист від будь-якої форми дискримінації;
- ефективна взаємодія: забезпечення взаємодії між учнями, педагогами, батьками та іншими учасниками освітнього процесу, розвиток позитивного комунікаційного клімату.

Довоєнна статистика вражає [1]: у 2021 року в Україні зареєстровано більше 57 тис. пожеж. У результаті пожеж загинули 1 218 осіб, у тому числі 21 дитина; 1 011 осіб отримали травми, у тому числі 69 дітей. Кількість загиблих у результаті пожеж збільшилася на 4,6% у порівнянні з попереднім роком. Матеріальні втрати від пожеж склали 9 млрд 959 млн 292 тис. грн (з них прями збитки становлять 2 млрд 404 млн 489 тис. грн, побічні – 7 млрд 554 млн 803 тис. грн). Виникали загорання і пожежі в закладах освіти.

Небезпеку загорання в закладах освіти підсилює й те, що під час пожежі в будівлях та у приміщеннях можливі непридатні для перебування в зоні пожежі умови з'являються внаслідок: великого горючого навантаження приміщень, поверхневе горіння матеріалів і речовин, наявність великої кількості людей, яким загрожують небезпечні фактори пожежі, виникнення паніки, швидке поширювання вогню і диму через значну кількість отворів дверей, вікон тощо, втрата цілісності, несучої здатності будівельних конструкцій та їх обвалення, поширювання в цих місцях полум'я, заповнення приміщень токсичними леткими продуктами горіння, які не можна виявити візуально за зовнішніми ознаками, наявність електроприладів під напругою.

Метою статті є висвітлення питань організації безпечного освітнього середовища, безпеки закладів освіти та належних і безпечних умов здобуття освіти та викладання. Ці питання є особливо актуальними у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України. У закладах освіти організовується проведення занять з питань пожежної безпеки, запобігання ризикам, пов'язаним із вибухонебезпечними чи підозрілими предметами, та з правил поводження з такими предметами, практичних тренувань щодо дій у разі оголошення сигналу «Повітряна тривога», загрози виникнення надзвичайної ситуації, пожежі [3].

У період організації освітньої діяльності заклади освіти мають забезпечувати: надання освітніх послуг у встановлених обсягах, відповідно до визначених освітніх програм і планів, а також здатність швидкого відновлення освітнього процесу; виконання заходів планів цивільного захисту на особливий період; готовність до здійснення оповіщення органів управління і сил цивільного захисту, учасників освітнього процесу та працівників про виникнення надзвичайної ситуації; інформування про межі поширення, наслідки, способи та методи захисту, а також дії у зоні можливої надзвичайної ситуації; уточнення та здійснення захо-

дів щодо захисту учасників освітнього процесу і прилеглих територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій; готовність наявних сил і засобів цивільного захисту, можливість залучення додаткових сил і засобів у разі виникнення надзвичайних ситуацій; створення та використання об'єктових матеріальних резервів для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації наслідків; негайне інформування про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій, порушення функціонування суб'єктів освітньої діяльності або загрозу припинення надання освітніх послуг органів управління освітою та цивільного захисту обласних державних адміністрацій, територіальних органів Служби безпеки, Державної служби з надзвичайних ситуацій і МОН.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка майбутнього вчителя до організації безпечно освітнього середовища є важливим елементом педагогічної освіти. Цей процес включає як теоретичну підготовку, так і розвиток практичних навичок, необхідних для забезпечення фізичної, психологічної та емоційної безпеки учнів. Основні аспекти цієї підготовки можна умовно розділити на кілька напрямів:

Ознайомлення з нормативно-правовою базою: вивчення законодавства: (вчителі повинні знати законодавчі акти щодо забезпечення безпеки в освітніх закладах), важливо розуміти принципи Конвенції ООН про права дитини та інші міжнародні документи;

Психолого-педагогічна підготовка: розуміння потреб дітей (вчитель має враховувати вікові, емоційні та соціальні особливості учнів), навички психологічної підтримки (важливо вміти розпізнавати ознаки стресу, булінгу чи інших форм насильства та своєчасно реагувати на них), формування довірливого середовища (вчитель має розвивати позитивні взаємини між учнями та сприяти культурі співпраці);

Фізична безпека: знання правил евакуації (організація навчань щодо пожежної безпеки та інших надзвичайних ситуацій), основ медичної допомоги (базові знання першої допомоги обов'язкові для кожного вчителя), розробки безпечного простору (створення класної кімнати, де мінімізовані ризики травм);

Цифрова безпека: протидія кібербулінгу (підготовка щодо виявлення та попередження випадків знущань у цифровому середовищі), безпечний інтернет (навчання учнів правилам безпеки в онлайн-просторі);

Методи та практичні навички: навички управління конфліктами (тренінги з медіації та ненасильницької комунікації), розробка програм превентивної освіти (інтеграція тем безпеки у навчальні плани (наприклад, уроки з правил дорожнього руху, екологічної безпеки, тренування з пожежної безпеки), співпраця з батьками (організація семінарів і зустрічей, спрямованих на формування єдиних підходів до безпеки);

Практика і стажування: педагогічні практики у школах, під час яких студенти навчаються застосовувати набуті знання, є ключовим етапом. Важливо організувати реальні ситуації, які дозволяють перевірити навички реагування на можливі небезпеки під час освітнього процесу;

Інноваційні підходи: інтерактивні методи навчання (гейміфікація та симуляції, які дозволяють учням засвоювати правила безпеки у цікавій формі), інтеграція технологій (використання цифрових платформ для моніторингу та забезпечення безпеки);

Підготовка в закладі вищої освіти: вищі заклади освіти забезпечують підготовку студентів з педагогічної етики та психології безпечного середовища, навчання проведенню тренінгів з управління класом, залучення до освітнього процесу практикуючих педагогів для обміну досвідом.

У Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка навчальна дисципліна «Основи медичних знань і безпека життєдіяльності» належить до обов'язкових освітніх компонент професійної підготовки та увідповіднюється з освітньо-професійними програмами «Середня освіта» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Предметом вивчення освітнього компонента є загрози для життя стани та перша домедична допомога при них, загальні закономірності виникнення небезпек, їх властивості, наслідки впливу їх на організм людини, основи захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек, а також розробку і реалізацію відповідних засобів та заходів щодо створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності людини [7]. У курсі навчальної дисципліни тему «Основи пожежної безпеки» розкриваємо у такій послідовності:

- визначення понять «пожежа» та «пожежна безпека», суть процесу горіння;
- основні причини виникнення пожеж у побуті та закладах освіти;
- пожежонебезпечні властивості матеріалів і речовин;
- система попередження пожеж;
- суть і складові системи пожежного захисту, її призначення. Правила поведінки в зоні пожежі;
- засоби виявлення пожежі та оповіщення про неї. Пожежна сигналізація;
- способи і засоби гасіння пожежі. Вогнегасні речовини;
- первинні засоби гасіння пожеж. Вибір типу та визначення кількості вогнегасників;
- стаціонарні засоби гасіння пожежі. Протипожежне водопостачання;
- евакуація під час пожежі. Засоби колективного та індивідуального захисту людей від небезпечних і шкідливих факторів пожежі.

Отже, майбутні вчителі вивчають стан забезпечення пожежної безпеки в освітніх закладах України, небезпечні та шкідливі чинники, пов'язані з пожежами. Особлива увага приділяється забезпеченню пожежної безпеки у закладах освіти, організації протипожежного інструктажу та навчань, способам і засобам гасіння пожеж.

Під час перевірки закладу освіти з питань пожежної безпеки слід мати такі документи:

– акти про укомплектованість внутрішніх пожежних кранів: внутрішні пожежні крани повинні бути укомплектовані рукавами й приєднаними до них стовбурами, розміщені в настінних шафах і опломбовані;

ні. У місцях з'єднання пожежного рукава із краном і зі стовбуром повинні бути гумові ущільнювальні прокладки. На дверцятах шафи повинен бути нанесений літерний індекс із порядковим номером і номер телефону найближчої пожежної частини (оформлюються закладом освіти);

– акти про технічне обслуговування і перевірку працездатності внутрішніх пожежних кранів: внутрішні пожежні крани не рідше двох разів у рік (навесні й восени) повинні підлягати технічному обслуговуванню й перевірятися на працездатність шляхом пуску води, для чого вибирають два вище від усіх розташовані пожежні крани, розгортають пожежні рукави й повністю відкривають вентилі. Довжина компактного струменю повинна бути не менше 17 м. Після цього пожежні рукави просушують і перекочують на нове укладання. Інші пожежні рукави повинні перекочуватися на нове укладання також не рідше двох разів у рік (оформлюються закладом освіти);

– акти приймання вогнегасників після технічного обслуговування: споруди і приміщення закладу освіти повинні бути забезпечені вогнегасниками відповідно до норм;

– акти про стан горищ: двері або люки горищ повинні бути постійно замкнені. На дверях або люках горищних приміщень повинні бути написи з визначенням місця зберігання ключів. Обробка дерев'яних конструкцій горищних приміщень вогнезахисним засобом повинна проводитися не рідше одного разу на 3 роки зі складанням акту. Перевірка стану вогнезахисної обробки повинна проводитися один раз на 6 місяців зі складанням акту (постійно діюча технічна комісія закладу освіти);

– акти про стан зберігання фарб, лаків, розчинників й інших легкозаймистих рідин: фарби, лаки, розчинники й інші легкозаймисті рідини повинні зберігатися в окремих будівлях-складах.

Особливу увагу потрібно приділити розробленню інструкції дій у разі виникнення (виявлення) пожежі слід керуватися Правилами пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України, затверджених наказом міністерства освіти і науки України від 15 серпня 2016 року № 974. Відповідно до цих Правил у кожному структурному підрозділі закладу та установи має бути розроблена інструкція щодо заходів пожежної безпеки. Інструкція розроблюється керівником структурного підрозділу, узгоджується з відповідальним за пожежну безпеку закладу та установи, затверджується керівником і розміщується у кожному приміщенні на видному місці. Інструкція має вивчатися під час проведення протипожежних інструктажів, проходження навчання з пожежно-технічного мінімуму, під час проведення виробничого навчання. Для об'єктів з цілодобовим перебуванням учасників навчально-виховного процесу (дошкільні заклади, гуртожитки тощо) інструкції повинні передбачати також дії у нічний час.

На практичному занятті розглядаємо зразки стандартних інструкцій з пожежної безпеки та розбираємо структуру таких документів, а саме: загальні положення, дії у разі пожежі, відповідальність працівників, засоби індивідуального захисту та пожежогасіння. Важливим є ознайомлення з вимогами норматив-

них документів, наприклад: Кодексом цивільного захисту України, накази Міністерства надзвичайних ситуацій та Державної служби надзвичайних ситуацій.

Наступним етапом роботи є розробка інструкцій: студенти обирають певну сферу (заклад освіти, офіс, тощо). Розробляють чернетку інструкції: описують загальні положення для вибраного об'єкта, розробляють алгоритми дій у разі пожежі, додають інформацію про евакуаційні шляхи та розташування протипожежних засобів, обговорюють та здійснюють разом з викладачем колективне редагування.

Оцінювання інструкцій здійснюється за такими критеріями: зрозумілість і доступність викладення, відповідність нормативам документам, актуальність рекомендацій.

Загалом, пожежна безпека в закладі освіти забезпечується шляхом проведення організаційних і практичних заходів та використання технічних засобів, спрямованих на запобігання пожежам, забезпечення безпеки учасників освітнього процесу, зниження можливих майнових втрат і зменшення негативних екологічних наслідків у разі їх виникнення, створення умов для успішного гасіння пожеж. У закладі освіти щорічно на початку навчального року наказом керівника затверджується протипожежний режим, що містить порядок:

– утримання шляхів евакуації; застосування відкритого вогню; використання побутових електронагрівальних приладів; проведення тимчасових пожежно-небезпечних робіт;

– проїзду та стоянки транспортних засобів;
– прибирання горючого пилу й відходів, зберігання промасленого спецодягу та ганчір'я, очищення елементів вентиляційних систем від горючих відкладень;
– відключення від мережі електроживлення обладнання та вентиляційних систем у разі пожежі; огляду, зачинення приміщень, будівель після закінчення занять і роботи закладу освіти;

– проходження посадовими особами навчання та перевірки знань з питань цивільного захисту, пожежної безпеки, а також проведення з працівниками протипожежних інструктажів та занять з пожежно-технічного мінімуму з призначенням відповідальних за їх проведення;

– організації експлуатації і обслуговування наявних засобів протипожежного захисту;

– проведення планово-попереджувальних ремонтів та оглядів електроустановок, опалювального, вентиляційного, технологічного, а також навчального обладнання;

– скликання у разі виникнення пожежі членів пожежно-рятувального підрозділу добровільної пожежної охорони (за наявності), посадових осіб, відповідальних за пожежну безпеку, виклику вночі, у вихідні та святкові дні; дій у разі виникнення пожежі: порядок і спосіб оповіщення учасників освітнього процесу, послідовність їх евакуації, виклику пожежно-рятувальних підрозділів, зупинки технологічного та навчального устаткування, вимкнення електроустановок, ліфтів, застосування засобів пожежогасіння тощо [3, 4].

План евакуації оформлюється на кожен поверх будинку, затверджується керівником закладу освіти, підписується особою, яка відповідальна за пожежну безпеку будівлі. Він повинен містити схему поверху, на якій

наносяться шляхи й напрямки евакуації, місця розташування первинних засобів пожежогасіння, електричних щитків й засобів зв'язку. План вивіщується на видному місці, він повинен вчасно переглядатися з урахуванням наявних умов. У куточку пожежної безпеки повинні бути розміщені плакати про заходи пожежної безпеки, інструкція з пожежної безпеки, список добровільної пожежної дружини з їхніми обов'язками. У разі безпосередньої загрози життю та здоров'ю учасників освітнього процесу на об'єктах освіти необхідно вводити в дію Плани евакуації закладів освіти.

Висновки. Під час навчання варто використовувати реальні приклади, відеоматеріали та організувати зустрічі з фахівцями ДСНС. Це допоможе студентам краще зрозуміти важливість пожежної безпеки та правильно реагувати у разі небезпеки. Студенти у процесі аналізу ситуації та використовуючи методичні матеріали визначають дії педагогічного колективу, правила поведінки, визначають, яких заходів не можна вживати, як слід здійснювати евакуаційні заходи. Увагу здобувачів вищої освіти ми концентрували на питаннях та завданнях, з якими вони можуть стикатися і в побуті, і у своїй фаховій діяльності, а саме: проаналізувати статистичні дані причин виникнення пожеж у побуті та виробництві; основні етапи розвитку пожежі та характеристику процесів горіння; дії учительського колективу, адміністрації при виникненні пожежі; правила протипожежного режиму у загальноосвітньому закладі, зокрема у навчальних майстернях, кабінетах трудового навчання; принципи надання долікарської допомоги при отруєнні чадним газом, термічному опіку, шоці; створення пам'яток для учнів з протипожежної профілактики та дій під час пожежі. Такі контрольні-навчальні завдання мають сприяти особистісно-орієнтованому навчанню у фаховій підготовці здобувачів вищої освіти, розвивати їх мислення, набувати навичок прийняття правильних варіантів поведінки в надзвичайних ситуаціях та навчати інших адекватних дій у нестандартних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 9 місяців 2021 року [Електронний ресурс]. *Державна служба України з надзвичайних ситуацій*. URL: <https://idundcz.dsns.gov.ua/upload/5/3/8/5/7/8/2021-ctatuctuka-analitychna-dovidka-pro-pojeji-092021.pdf>
2. Безпека життєдіяльності: навчальний посібник / [П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький, О.П. Панчук, О.Г. Чорна]. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 276 с.
3. Основи охорони праці: навчальний посібник / [П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький, О.П. Панчук, О.Г. Чорна]. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 224 с.
4. Довідник з охорони праці: навч. посіб. / авт.-укл.: Т.П. Поведа, О.Г. Чорна. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2021. 116 с.
5. Чорна О.Г., Рачковський О.М. Особливості вивчення питань електробезпеки під час навчання з безпеки життєдіяльності та охорони праці в закладах освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна* / [редкол.: С.В. Оптасюк (голова, наук. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. Вип. 28: Концептуальні основи розбу-

дови сучасної природничо-математичної та фізико-технологічної освіти. С. 143–147.

6. Чорна О.Г., Поведа Т.П. Особливості пожежної безпеки у закладах освіти. *Безпекова компонента сучасного життєвого середовища: збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції*, м. Київ, 30 квітня 2020 р. НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2020. С. 37–40.
7. Чорна О.Г., Рачковський О.М. Підготовка майбутнього вчителя до створення безпечного освітнього середовища в закладі середньої освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна* / [редкол.: С.В. Оптасюк (голова, наук. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. 29: Дидактичні передумови становлення майбутнього вчителя в умовах інновацій природничо-наукової освіти. С. 155–159.

Oksana CHORNA

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

PECULIARITIES OF STUDYING THE BASICS OF FIRE SAFETY BY FUTURE TEACHERS AS A COMPONENT OF A SAFE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. The article highlights the issues of organizing a safe educational environment, since educational institutions should create such conditions that every student can freely develop and learn. Fire safety in an educational institution is ensured through organizational and practical measures and the use of technical means aimed at preventing fires, ensuring the safety of participants in the educational process, reducing possible property losses and mitigating negative consequences in case of their occurrence, and creating conditions for successful fire extinguishing. Educational institutions organize classes on fire safety, prevention of risks associated with explosive or suspicious objects, and rules for handling such objects, as well as practical training on actions to be taken in the event of an alarm, threat of an emergency, or fire.

The main aspects of preparing a future teacher to organize a safe educational environment are identified, as this is an important element of teacher education. The process of training a future teacher in the basics of fire safety includes both theoretical training and the development of practical skills necessary to ensure the physical, psychological and emotional safety of students. Particular attention is paid to the study of fire safety in educational institutions, the organization of fire safety, briefings and exercises, methods and means of extinguishing fires.

Key words: safety, educational environment, fire safety, instruction, emergency, evacuation, legislation.

References:

1. Analitichna dovidka pro pozhezhi ta yikh naslidky v Ukraini za 9 misyatsiv 2021 roku [Elektronnyy resurs]. *Derzhavna sluzhba Ukrainy z nadzvychaynykh sytuatsiy*. URL: <https://idundcz.dsns.gov.ua/upload/5/3/8/5/7/8/2021-ctatuctuka-analitychna-dovidka-pro-pojeji-092021.pdf>
2. Bezpeka zhyttyediyal'nosti: navchal'nyy posibnyk / [P.S. Atamanchuk, V.V. Menderets'kyi, O.P. Panchuk, O.H. Chorna]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury, 2011. 276 s.
3. Osnovy okhorony pratsi: Navchal'nyy posibnyk / [P.S. Atamanchuk, V.V. Menderets'kyi, O.P. Panchuk, O.H. Chorna]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury, 2011. 224 s.

4. Dovidnyk z okhorony pratsi: navch.posib. / avt.-ukl.: T.P. Poveda, O.H. Chorna. Kam'yanets'-Podil's'kyu: TOV «Drukarnya Ruta», 2021. 116 s.
5. Chorna O.H., Rachkovs'kyu O.M. Osoblyvosti vuvchen-nya pytan' elektrobezpeky pid chas navchannya z bezpeky zhyttyedyial'nosti ta okhorony pratsi v zak-ladakh osvity. *Zbirnyk naukovykh prats' Kam'yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Seriya pedahohichna* / [redkol.: S.V. Optasyuk (holova, nauk. red.) ta in.]. Kam'yanets'-Podil's'kyu: Kam'yanets'-Podil's'kyu natsional'nyy universytet imeni Ivana Ohiyenka, 2022. Vyp. 28: Kontseptual'ni osnovy rozbudovy suchasnoyi pryrodnycho-matematychnoyi ta fizyko-tekhnohichnoyi osvity. S. 143–147.
6. Chorna O.H., Poveda T.P. Osoblyvosti pozhezhnoyi bezpeky u zakladakh osvity. *Bezpekova komponenta su-chasnoho zhyttyevoho seredovyscha: zbirnyk materialiv naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi*, m. Kyiv, 30 kvitnya 2020 r. NPU im. M.P. Drahomanova, 2020. S. 37–40.
7. Chorna O.H., Rachkovs'kyu O.M. Pidhotovka maybutn'oho vchytelya do stvorennya bezpechnoho osvith'oho seredovyscha v zakladi serechn'oyi osvity. *Zbirnyk naukovykh prats' Kam'yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Seriya pedahohich-na* / [redkol.: S.V. Optasyuk (holova, nauk. red.) ta in.]. Kam'yanets'-Podil's'kyu: Kam'yanets'-Podil's'kyu natsional'nyy universytet imeni Ivana Ohiyenka, 2023. Vyp. 29: Dydaktychni peredumovy stanovlennya maybutn'oho vchytelya v umovakh innovatsiy pryrodnycho-naukovoyi osvity. S. 155–159.

Отримано: 14.09.2024

УДК 37.02

DOI: 10.32626/2307-4507.2024-30.105-109

Роксоляна ШВАЙ

Поморська Школа Вища в Старогарді Гданському

e-mail: Roksolyanash@yahoo.com; ORCID: 0000-0003-3859-5196

НАВЧАННЯ В УМОВАХ ТВОРЧОЇ РОБОТИ

Анотація. У статті розглядаються особливості взаємодії “учитель – творчий учень” та процесу навчання творчості учнів. Обґрунтовано, що творчість, яка є фундаментальною характеристикою людської природи, може виявлятися у будь-якій діяльності. Існує пряма залежність між розвитком творчості учнів у процесі навчання та набуванню компетентності як здатності особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості. Наголошено на зростанні в українців психоемоційної напруги, стереотипності та ригідності мислення в умовах війни через людські та матеріальні втрати, психічну та ресурсну виснаженість. У складних і постійно мінливих умовах життя найкраще орієнтується, вирішує, працює творча особистість, здатна генерувати та використовувати нові ідеї, підходи, рішення. Стверджується, що процес навчання в школі можна пов'язати з творчістю, впроваджуючи основні положення теорії творчості в практику навчання. Співвідношення теоретичного та практичного, логічного та образного компонентів мислення має велике значення для формування творчої особистості. Головне завдання викладача полягає в мотивуванні, заохочуванні до навчання та творчості. Навчання в умовах творчої роботи в певній мірі гарантує в подальшому успішну діяльність в менш складних умовах, а також постійну спрямованість на раціоналізацію своєї праці, покращення її якості й ефективності. Найважливіше, що вчитель може надати своєму учню – це допомога у розумінні та розвитку його індивідуальності, підтвердження важливості та значущості своєї праці, її результатів, сприяння творчості, допомоги у виборі нових шляхів власного розвитку.

Ключові слова: творчість, технології, творчий процес, креативний учень.

Творчість, яка є фундаментальною характеристикою людської природи, може виявлятися у будь-якій діяльності. Існує пряма залежність між розвитком творчості учнів у процесі навчання та набуванню компетентності як здатності особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості. Процес навчання залежить від багатьох чинників, два з яких мають істотний вплив на освітній процес: особистість викладача та індивідуальне сприйняття навчального матеріалу учнем. Творчий учитель формує відповідне навчальне середовище, яке може стати справжньою дослідницькою лабораторією, в якій учні розв'язують різноманітні творчі завдання, співпрацюють, задовольняють свої пізнавальні та творчі потреби.

Особливості мислення, пам'яті, різні індивідуальні особливості перебігу психічних процесів, відмінності у навичках працювати впливають на результат навчання. Знання процесів обробки інформації людиною, сприйняття і розуміння матеріалу та способу мислення – все це необхідне для правильної організації освітньої ді-

яльності, вибору або створення відповідної педагогічної технології. У взаємодії “вчитель – учень” учень є мислячою активною особистістю, яка реагує на вимоги вчителя та може бути союзником учителя або його опонентом (свідомим чи несвідомим). Найважливіше, що вчитель може надати своєму учню – це допомога у розумінні та розвитку його індивідуальності, підтвердження важливості та значущості своєї праці, її результатів, сприяння творчості, допомоги у виборі нових шляхів власного розвитку.

Дослідженню проблем творчості, креативності, інноваційної діяльності присвячені наукові праці Д.Б. Богоявленської, Дж.П. Гілфорда, В.М. Дружиніна, Є.П. Ільїна, В.В. Клименко, Г.С. Костюка, В.Г. Кременя, С. Медніка, В.О. Моляко, О.Л. Музики, Е. Нецка, Я.О. Пономарьова, В.А. Роменця, С.Л. Рубінштейна, С.О. Сисоєвої, Р. Стернберга, Д.В. Чернишевського, Е.П. Торренса, Ю.Л. Трофімова, Р. Шмідта, В.С. Юркевич та інших. Важливою домінантою інноваційної освіти, яка характеризує сучасний стан її розвитку, є особистісно діяльнісне оволодіння гуманістичною ме-